

Katica Balenović, (Među)jezikom do inog jezika: Kako ovladati engleskim članom, Zadar: Sveučilište u Zadru, 2020.

U nakladi Sveučilišta u Zadru prošle je godine objavljena monografija Katiche Balenović (*Među)jezikom do inog jezika: Kako ovladati engleskim članom*, koja u istraživački fokus stavlja metodičke i lingvističke aspekte usvajanja stranog jezika. Autorica pritom podjednako dobro balansira između teorije i empirije kako bi čitatelju rasvijetlila dio mehanizama usvajanja stranog jezika te u tom poduhvatu u središte interesa stavlja usvajanje članova u engleskome jeziku. Važno je istaknuti kako su članovi, kao i kategorije određenosti i neodređenosti, kao predmet proučavanja u lingvistici ne samo izazovni, već se zbog svoje zahtjevnosti i složenosti vrlo malo lingvista u domaćem znanstvenom okruženju želi »uhvatiti u koštac« s njima. Od samog početka, razvidno je da se u monografiji inzistira na jasnoj definiciji pojmo-va, što je u konačnici izrazito važno za čitatelja i za daljnju razradu teme. Raspravom oko precizne terminologije demonstrira se iscrpan i temeljiti pregled relevantne literature, koji istovremeno angažira čitatelja da se aktivno i reflektivno uključi u nastavak monografije. Zanimljivo je da je čak i u teorijsko–pojmovnom pregledu naglasak na metodološkim specifičnostima prethodnih istraživanja jer upravo su termini i alati kojima se pojedini autori služe izrazito korisni za daljnje razumijevanje teme, daljnja istraživanja i tumačenje usvajanja inog jezika. U tom smislu, monografija će biti prvenstveno korisna za istraživačke svrhe, primijenjenim lingvistima, koji je mogu koristiti kao vodič za vlastita istraživanja ovladavanja stranim jezikom, ili pak onima koji uže istražuju gramatiku članova i njihovo usvajanje.

Monografija se sastoji od šest poglavlja koja sadržajno pokrivaju usvajanje inog jezika: *Proces ovladavanja inim jezikom; Individualni čimbenici u ovladavanju inim jezikom; Istraživanja međujezika; Kategorija određenosti i neodređenosti; Istraživanje o ovladanosti engleskim članom u sklopu osnovnoškolske nastave; Zaključna razmatranja*. Može se reći kako je knjiga zapravo podijeljena u pet logičko–sadržajnih cjelina, dok je šesto poglavlje osvrst i rezime napisanog. U nastavku prikaza su navedene ključne autoričine tvrdnje kroz navedenih pet cjelina.

Monografija započinje definicijom ključnih pojmova koji prožimaju tekst u njegovoj cijelosti. Već na uvodnoj razini, unatoč tome što služi samoj definiciji krov-
nih pojmova i teorijskih okvira koji se bave problematikom djela, tekst provocira čitatelja (osobito one upućene u sadržajne i kontekstualne odrednice primijenjene lingvistike) da dobro razmisli o definiciji i nomenklaturi onoga što se u teoriji usva-
janja jezika naziva prvim i drugim, a što pak stranim ili inim jezikom. Prvo poglav-

lje ujedno služi kao pregled teorijskih pravaca posredno ili neposredno vezanih uz teorije usvajanja stranih jezika. Pojmovi kojima se pridodaje važnost u uvodnom dijelu su međujezik, međujezični utjecaj, jezični prijenos (transfer), te interferencija. Navedeni pojmovi tradicionalno zauzimaju centralnu poziciju u razumijevanju usvajanja drugog/inog jezika, osobito u kontrastivnoj analizi, a interpretacija istih postaje izrazito izazovna u tumačenju usvajanja samih članova u engleskom jeziku (osobito ako se uzme u obzir da isti izostaju u hrvatskom jeziku). Kod analize pogrešaka autorica se orijentira na unutarjezične i međujezične pogreške. Razlozi koji se »kriju« iza počinjenja neke pogreške su zapravo srž problematike usvajanja inog jezika, i kao takvi otvaraju ključna znanstvena pitanja. Primjerice, prekomjerna generalizacija jedna je od često proučavanih intrajezičnih pogrešaka i otvara pitanja o dječjim kognitivno–jezičnim mehanizmima zaslužnima za te pogreške. Osim toga, autorica se vješto dotiče univerzalne gramatike koja je inače manje važna za samo usvajanje drugog/inog jezika, ali koja kao teorija dobiva značaj prilikom razmišljanja o međujezičnoj interferenciji, osobito u hrvatskom kontekstu gdje je engleski jezik sveprisutan još od rane dobi. Tu su i pojmovi poput »obilježnosti« (engl. *markedness*) i gramtikalizacije, koji su u fokusu funkcionalnih pristupa usvajanju inog jezika. Napose, među suvremenim pristupima usvajanju inog jezika, autorica daje prednost teorijskim pravcima koji inzistiraju na nizu različitih faktora, od jezičnih do psiho–socijalnih (motivacija, memorija, pažnja, okolina), gdje se teži ka sveobuhvatnijem teorijskom pristupu.

Nastavno na suvremene jezične pristupe, autorica u drugom poglavlju evaluira utjecaj dva čimbenika, odnosno povezanost dobi i individualne motivacije s učinkovitošću usvajanja inog jezika. Primjerice, u knjizi je dobro objašnjeno zašto je pretpostavka o kritičnom razdoblju unutar kojeg djeca značajno lakše usvajaju jezik važna i za teoriju usvajanja inog jezika (ne samo prvog/materinskog). Kao takav, argument svakako pripada nativističkoj tradiciji unutar teorije usvajanja jezika i samim time predstavlja izazov tumačenjima jezičnog usvajanja koji inzistiraju na međuovisnosti isključivo kognitivnih sposobnosti i učenja jezika. Kod usvajanja drugog jezika, rasprava o navedenoj hipotezi je ipak nešto fleksibilnija, a sama teza prilagođena, jer su brojna istraživanja pokazala (vidi *Barcelona Age Factor* u knjizi) kako pubertet jest ključan za usvajanje jezika, ali nužno ne podrazumijeva veću efikasnost kod početaka učenja stranog jezika u najranijim školskim danima (u odnosu na one koji počinju učiti jezik pred kraj osnovne škole). Sama autoričina istraživanja o procesu ovladavanja inim jezikom u Hrvatskoj pokazuju pak kako su mlađi početnici u učenju engleskog fonološki precizniji od starijih početnika, ali kako se istovremeno ne mogu mjeriti na razini leksičkog usvajanja na većoj razini apstrakcije. Osim univerzalnog faktora dobi, autorica evaluira individualno određen utjecaj motivacije, koja se evidentira u trudu, želji za učenjem i pozitivnim stavovima prema učenju jezika. U tumačenju motivacije, važnost je pridodana dihotomiji između integrativne i instrumentalne vrste motivacije. Primjerice, jedna od zanimljivosti

jest da je integrativna motivacija korisna samo do srednjeg stupnja znanja stranog jezika, dok je za daljnji napredak potrebna instrumentalna.

Centralni pojam u trećem poglavlju je pojam međujezika koji se definira kao svojevrsni jezični kontinuum između prvog i drugog jezika, a znakovito je da je upravo ovaj pojam izabran kao sastavnica samog naslova djela. Termin se pokazuje ključnim u razumijevanju procesa usvajanja drugog jezika, a upravo se na primjerima članova manifestira i evidentira. Iako su međujezični utjecaj i jezična interferencija samo manji dio definicije međujezika, oni zauzimaju glavno mjesto upravo kod razumijevanja procesa usvajanja inog jezika. Ono što se pokušava zahvatiti u trećem poglavlju su pitanja: koliki je utjecaj jednog/prvog jezika na drugi i kako se u tom međuprostoru definira međujezik; koliku ulogu igra sama dostupnost jezika koji se uči u posrednom i neposrednom okruženja (razina jezičnog unosa); kolika je uloga povratne informacije, jedne od tri sastavnice pojma jezične interakcije, kao izvoru podataka učenicima o uspješnosti njihova izražavanja; kako interakcija u razrednoj situaciji utječe na usvajanje jezika i kakvu ulogu učitelj ima u komunikacijsko–akvizicijskom procesu.

U četvrtom poglavlju se prelazi na konkretan primjer članova u engleskom jeziku te na probleme s kojima se susreću govornici stranog jezika. Primjerice, ono što je svakako korisno nastavnicima engleskog kao stranog jezika u ovom poglavlju je pregled obrade cjeline članova u engleskim gramatikama koje se koriste na osnovnoškolskim i višim razinama učenja engleskog jezika. Ipak, najzanimljiviji dio čitateljima bi mogao biti vezan za distinkciju između (ne)određenosti i (ne)specificiranosti prilikom određivanja upotrebe određenog ili neodređenog člana u engleskom jeziku. Razlikovanje između ova dva aspekta upotrebe članova moglo bi razriješiti sve nedoumice koje su imali oko pravilne upotrebe engleskog člana. Zanimljiv je i pregled istraživanja koja su pokazala koliko je ključno razlikovanje spomenutih kategorija, rasvijetliviši u procesu greške koje učenici rade upravo zbog nerazumijevanja navedene distinkcije. Istraživanja su pokazala da su najčešće učeničke pogreške pretjerana uporaba neodređenog člana u nespecificiranom određenom kontekstu te pretjerana uporaba određenog člana u specificiranom neodređenom kontekstu, potvrdivši tako sumnje istraživača kako je nemogućnost razlikovanja kategorija određenosti i specificiranosti glavna prepreka u suverenom vladanju engleskim članom.

Ako su prva tri poglavlja uvod u teorijske probleme i razmatranja u usvajanju inog jezika, onda je četvrto poglavlje svojevrsan uvod u posljednje, ključno poglavlje monografije. Naime, u petom poglavlju autorica sumira vlastito istraživanje koje je provela za potrebe doktorskog rada, a koje ima značajan znanstveni i praktični doprinos. Posebnost znanstvenog doprinosa se ogleda u istraživanju samog međujezika, a zatim i međujezične uloge ovladavanja engleskim članom kod učenika engleskog jezika rane dobi, dok se praktični doprinos ogleda u zaključcima koji mogu poslužiti u narednim pokušajima za efektivnije oblikovanje nastavnog procesa. Ako se međujezik čitateljima dosad doimao kao apstraktan pojam, u ovom prak-

tičnom dijelu on zadobiva sasvim novi smisao i primjenjivost. Peto poglavlje ujedno nudi i jedinstvenu priliku istraživačima koji se u svojim projektima služe ili se namjeravaju služiti alatima transkripcije. Naime, ne postoji dovoljno literature na hrvatskom jeziku koja detaljno opisuje metodologiju u programu CLAN (koristeći CHAT format transkripcije), program za analizu jezičnih podataka koji je ujedno dominantan u istraživačkom polju akvizicije jezika na svjetskoj razini (osim CLAN-a, Brian McWhinney suosnivač je i čuvenog CHILDES projekta, čiji korpusi koriste isti sustav). Autorica se u obradi podataka koristila kvantitativnom i kvalitativnom analizom. Čitateljima bi mogla biti zanimljiva analiza omjera tipova i tokena (engl. *type-token ratio*) te srednja duljina iskaza (engl. *mean length of utterance*), mjere sveprisutne u kvantitativnim obradama jezičnih podataka kojima je u fokusu leksičko-sintaktički razvoj subjekta. Osim metodologije koja je sama po sebi zanimljiva i zasigurno predstavlja pozitivan istraživački iskorak na nacionalnoj razini, rezultati autoričinog istraživanja također otvaraju brojna pitanja o usvajanju članova, ali i o usvajanju jezika općenito. Istraživanje je u konačnici potvrdilo nekoliko (hipo) teza o usvajanju drugog jezika, odnosno članova u engleskom jeziku. Primjerice, potvrđene su prethodne teorijske pretpostavke o fluktuaciji upotrebe određenih i neodređenih članova kod učenika čiji materinski jezik nema članove. Zanimljiva je i »putanja« kojom djeca ovladavaju članovima te autoričina interpretacija – pravilna upotreba neodređenog člana u početku koji se veže uz usvajanje nove imenice, te pogreške u kasnijim etapama učenja gdje se zahtijeva od učenika da primjeni stečeno znanje na kontekst. Autorica je, između ostalog, pokazala i kako djeca ispuštaju članove na početcima rečenice, te u ranijim fazama učenja izbjegavaju upotrebu članova (trend koji se mijenja uz upotrebu poznatih imenica u kasnijim etapama učenja).

Važno je napomenuti kako je u ovom prikazu naveden samo mali dio pojmova na koje se autorica referira u knjizi, a koji pokazuju koliko je zapravo detaljno materija obrađena. Moglo bi se reći da je monografija svojevrsni terminološki repozitorij relevantnih pojmova i teorijskih pravaca unutar šireg polja akvizicije drugog/inog jezika. Ono što se može primijetiti od samog početka jest pronicljiv i strukturiran način pisanja autorice. Naime, prva dva poglavlja knjige nas jasno uvode u problematiku i u njima su jasno definirani pojmovi koji su općepoznati (i oko kojih postoji konsenzus) unutar teorije usvajanja drugog jezika. U trećem poglavlju se zaista ulazi u suštinu istraživačkog problema i njemu se počinje ogledati autoričina pozicija prema teorijama usvajanja jezika. Za usvajanje jezika potrebni su povoljni (pred) uvjeti, ali postavlja se pitanje čemu dati prednost – ovo pitanje je jednako bitno i u teorijskom i praktičnom smislu. Tako se oko polovice monografije počinje kristalizirati i autoričina pozicija koja je (iako nepristrana) bliža sociolingvističkoj tradiciji, gdje je naglasak stavljen na interakciju, komunikaciju i naposljetku motivaciju (u širem smislu riječi – motivacija koja obuhvaća niz socijalnih faktora potrebnih da se stvore uvjeti za razvoj jezično usmjerenih motiva). Zbog detaljnog pregleda teorije koji je jednako dobro terminološki obrađen, te koji prepoznaje prednosti i mane

određenih paradigmi, prva tri poglavlja knjige zaokružuju cjelinu koja bi trebala biti obavezno štivo svim istraživačima drugog jezika u RH. Preostali dio je istraživački uvod u jednu od izazovnijih podtema istraživanja akvizicije engleskog jezika kod hrvatskih govornika, ponajviše iz razloga što članovi ne postoje kao kategorija riječi u hrvatskom jeziku, a kategorija određenosti i neodređenosti je značajno apstraktnija govornicima hrvatskog kao materinskog jezika. Stoga ova tema ostavlja dosta prostora za raspravu na svojevrsnoj metalingvističkoj razini, tj. autorica jasno demonstrira da za razumijevanje upotrebe člana nije dovoljno razumjeti propisana gramatička pravila, već je potrebno preispitati gramatike koje ih propisuju, te je u najmanju ruku potrebno razumjeti semantičko–pragmatičke razloge za upotrebu istih. U tom smislu, kao što se ogleda i u tekstu, ovladavanje članom nije problem na razini jezika koji se može »zahvatiti« s nekoliko gramatičkih pravila, već je istovremeno problem na razini psiholingvistike (razumijevanje apstraktnosti pojma određenosti i neodređenosti) i sociolingvistike (situacijsko–komunikacijske odrednice upotrebe članova).

Monografija se zbog svoje kvalitete i tematike preporuča primijenjenim lingvistima, nastavnicima stranih jezika, studentima lingvistike i anglistike, te u konačnici svima koje zanima teorija usvajanja inog jezika. Čitatelji mogu očekivati teorijski bogat, ali istovremeno pitak, jasan i istraživački provokativan tekst.

Jakov Proroković